

# יבמות ו

משה שווערד

## 1. עוד עיין מראה מקומות לדף ה:

## 2. מהר"ץ חיות מסכת יבמות דף ה עמוד ב

שם ומכלהו נמי שכן ישנן לפני הדיבור. נ"ב לפי מה דחשוב כאן בש"ס פסח עשה דקודם הדיבור אף על גב דנצטוו ע"י משה רבינו בזה מ"מ היה קודם מתן תורה. א"כ איך ילפינן מכבוד אב ואם דחיי ל"ת דשבת אלולי הקרא והרי אמרי' בש"ס (סנהדרין נז ע"ב) שבת ודינים וכבוד אב ואם נצטוו במרה וא"כ גם עשה דכיבוד עשה דקודם הדיבור. וי"ל כיון דגם שבת נצטוו במרה ושניהם קודם הדיבור הם ויכולין ללמוד מזה דהיכי דשניהם אחר הדיבור דאמרינן עשה דחי ל"ת...

## 3. תוספות מסכת יבמות דף ו עמוד א

ניגמר מהכא דלא דחי - משמע דאי איירי בשחיטה ובישול ניהא ותימה דמנא ליה לתנא לאוקמי קרא בשחיטה ובישול לאשמועינן דבעלמא דחי אדרבה נוקמה בלאו דמחמר ונגמר מהכא דבעלמא לא דחי אפילו לאו גרידא וי"ל דדייק תנא מדלא אשמועי' קרא בשאר דברים דליכא אלא לאו גרידא דלא הוה אתי למיטעי וא"ת והיכי נגמר מהכא דלא דחי דלמא שאני הכא דהוי עשה ולא תעשה דהא כתיב (למען ינוח שורך וחמורך וביום השביעי תשבות) (שמות כג) ומש"ה הוא דלא דחי אבל לאו גרידא לעולם נילף מכלאים בציצית דדחי ואר"י דעשה דכיבוד הואיל ועדיף כולי האי דהוקש כבודם לכבוד המקום חשיב עשה דשבת כמאן דליתיה לגמרי והוי כמאן דליכא אלא לאו גרידא וכמו כן עשה דמקדש ועשה דבת כהן עדיפי מעשה דשבת משום מורא ומשום כפרה דבת כהן וא"ת מגלן דלא דחי עשה דכיבוד אפי' לאו גרידא דהא שבת וטומאה והשבת אבדה כולהו עשה ולא תעשה ניהו וי"ל כיון דגלי לן קרא דלא אלימא לן טעמא דהוקש כבודם לכבוד המקום דלידחי א"כ אפילו לאו גרידא לא דחי דמכלאים לא מצי גמיר משום דכיבוד הוי הכשר מצוה.

## 4. רש"י מסכת יבמות דף ו עמוד א

[1] אלא - לעולם דאמר ליה שחוט לי בשל לי ואפ"ה לא איצטריך עליה דאיכא למיפרך מה להנך שחוט לי בשל לי שכן הכשר מצוה בחילול שבת בעקירת לא תעשה הוא מקיים עשה דכיבוד וזהו הכשר קיומו ואי אפשר לקיימו בלא עקירת לאו הלכך אי לא כתב את שבתותי תשמורו ה"א לידחי אבל ייבום לא זה בלבד הכשר קיום העשה שהרי יכול לחלוץ ולא יעקור לאו של ערוה ולא איצטריך עליה.

## 5. תוספות מסכת יבמות דף ו עמוד א

שכן הכשר מצוה - פירוש בקונטרס לעולם בשחוט לי בשל לי והא בעלמא דחי מ"מ לא נילף מהכא דלידחי עשה דייבום לאו דאחות אשה משום דאיכא למיפרך שכן הכשר מצוה דאי אפשר לקיים הכיבוד בלא דחיית הלאו אבל גבי ייבום יכול לקיים המצוה בלא דחיית הלאו דאפשר בחליצה וקשה לר"י דאין זה אפשר דאי אסור לייבם משום כרת חליצה נמי לא בעי דכל שאין עולה לייבום אין עולה לחליצה ולקמן בפ"ב (דף כ. ושם) ילפי' מקרא ועוד אמרי' בההיא שמעתא (דף כא.) דלא חשבינן גבי יבום אפשר לקיים שניהם ע"י חליצה משום דחליצה במקום ייבום לאו מצוה היא (ועוד דלקמן לפי האמת דאיכא קרא בכלאים ל"ל קרא כיון דהכשר מצוה דוחה אפי' ל"ת שיש בו כרת) ועוד דמסקינן דבשום מקום אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת משמע אפילו בהכשר מצוה ולקמן דפריך הכשר מצוה תיפוק לי מהתם דפי' הקונט' תיפוק לי מהתם מכיבוד אב דלא דחי אלא ודאי ההוא דמקדש אתא למימר הא בעלמא דחי אפי' בלא הכשר מצוה ואין זה דיוק דדלמא לגופיה איצטריך משום דמכיבוד ילפינן דבעלמא דחי איצטריך למיכתב גבי מקדש דלא דחי ומיהו הא איכא למימר אף על גב דבעלמא דחי גבי מקדש ה"א דלא דחי כמו בכיבוד דבכל מיילי דשבת ה"א דלא דחי ולהכי איצטריך מילה ופסח ותמיד וכן אומר מהרר"י [2] ונראה לר"י וכן פירש רבינו חננאל דבלאו דמחמר מוקי לה ומהכא לא נילף בעלמא דלא לידחי לאו גרידא דמה לכיבוד שכן הכשר מצוה כשמחמר ומטמא ומניח מלהחזיר אבדה כדי להביא גוזלות לאביו בשעת דחיית הלאו אין מאכילו ומלבישו אבל בעלמא דעביד גוף המצוה ילפינן מכלאים בציצית דדחי ואר"י דכיבוד אב אפי' עוסק בגוף מצוה לא דחי דבכל ענין קא פסיק שלא ישמע לו והיינו משום דברוב ענייני כיבוד רגילים להיות על ידי הכשר מצוה קאמר רחמנא דלא דחי בכל ענין והשתא לקמן פריך שפיר הכשר מצוה תיפוק לי מהתם דלא דחי ואם אינו ענין להכשר מצוה תניהו ענין לגוף מצוה.

**(כב)** ועיין שיעורי הגרנ"ט שיעור א' שכתב לפרש דאין כונת רש"י כאן דיהי' כאן חליצה דהלא מכיון דיבום ליכא מחמת כרת א"כ שוב אי"כ זיקה כלל, דהא א"א לו לקנותה ומצות יבום הוא שיקנה אותה וכל שא"א לו לקנותה ליכא למצות יבום כלל, א"כ מהיכי תיתי לחליצה ורק דכונת רש"י כן, דכיון דאפשר בחליצה בכ"מ ולא הקפידה תורה דוקא ביבום, ואע"פ דחליצה במקום יבום לאו מצוה ואפ"ה נפטרת היבמה בחליצה אע"פ שנדחה בזה עשה דיבום זהו קולא בעשה דיבום ולכן אינו דוחה ל"ת שבכרת, ומה שפירש"י דאפשר בחליצה זהו רק להוכחה דמצות יבום אינה חשובה כ"כ אבל אין כונת רש"י שתהא צריכה חליצה, ומתורץ קושיא א' ב', אבל עדיין קושיא ג' נשאר דגילף מכיבוד דבעלמא עדול"ת שבכרת היכא שהוא הכשר מצוה.

**(כא)** בגמ' שכן הכשר מצוה, ופירש"י דאיירי בשחוטט לי בשל לי וכו', אבל יבום לא זה בלבד הכשר קיום העשה שהרי יכול לחלוץ ולא יעבור לאו של ערוה ולא איצטריך עלי' עכ"ל, והתוס' הקשו ג' קושיות א' דאי"ז אפשר דאי אסור לייבם משום כרת חליצה נמי לא בעי דכל שאין עולה ליבום אינו עולה לחליצה, ב' דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא ולא מקרי שאפשר לקיים שניהן, ג' דמסקינן דבשום מקום אין עדול"ת שבכרת אפילו בהכשר מצוה והנה הקושיא א' הכונה דכיון דאינה עולה ליבום אינו עולה לחליצה נמצא דפטור ג"כ מחליצה וא"כ הדר דינא דתעלה ג"כ ליבום דמקרי זה הכשר מצוה, ועיין ברכ"ש ג' א',

**(כג)** והנה על קושיא ב' וג', עיין קוה"ע ח' י"א, שכתב לתרץ כך, דזהו ודאי אם חולץ לא מקרי שביטל מצות יבום אבל מ"מ לא קיים משום דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא, (ועיין בעל"ג, ד"ה אכן ביותר, שכתב סברא זו דבכרת כל שאי"כ ביטול עשה לגמרי ליכא דחי' ועיקר המצוה היא ביבום ולכן בסתם לאו אז גם כדי לקיים המצוה דוחה הלאו וזה גלמד מכלאים בציצית דאע"ג שאפשר לו לעשות קרן אחת עגולה ולא תתבטל המצוה מ"מ הל"ת נדחית כדי שתתקיים המצוה (ועיין קוה"ע י"ד א' ב' שהוכיח מדברי הרמב"ן דהדחי' היא כדי שתתקיים העשה אפילו לא הי' שם ביטול עשה עי"ש כל הענין) ולכן שפיר אמרינן לקמן כ"א, דזה מקרי דלא אפשר לקיים שניהם ודוחה, אבל בל"ת של כרת שם י"ל דדוחה רק באופן שאם לא ידחה תהי' ביטול המצוה וכמו במצוה של כיבוד שאם לא יבשל יהי' ביטול המצוה, אבל ביבום כיון שאפשר בחליצה וליכא בו ביטול מצוה אז אינו דוחה וקושיא ג' תירץ דרבא הכי קאמר דערוה גופא לא צריך קרא, היינו רק ביבום דיכול לחלוץ לא בעי קרא ע"כ אבל קושיא א' עדיין יקשה, (ואם נצרף לזה פירוש הגרנ"ט הנ"ל דאין כונת רש"י דיהי' חולץ כאן ורק דכיון דאפשר בחליצה א"כ אי"ז דוחה ל"ת שבכרת, אבל לפי"ז לא צריכינן לדברי הקוה"ע הנ"ל).

7. ערוך לנר על יבמות דף ו/א

ומה שהקשו התוספ' עוד הוא אמרינן לקמן חליצה במקום יבום לאו מצוה הוא, בזה הי' אפשר לפרש [1] דעת רש"י דקושית הגמרא כאן הוא לרבא ואיתימא ר"א דס"ל לקמן (שם) דלכך לא דחי ע' לל"ת משום דאפשר בחליצה וכן סובר ג"כ או רבי יוחנן או ר"א שם ועלייהו פריך עלי' ל"ל ואף דבלא"ה מסקי שם בתיובתא מכ"מ פריך הכא דנימא דאפילו מיתורא דקרא תהוי תיובתא עלייהו דמבריינתא אין קושיא כ"כ דאפשר דלא ידעי לה: אכן ביותר נלענ"ד ביישוב קושיא זו ארש"י [2] דהתם לא קאמרינן דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא אלא לגבי הא אי נימא דמדאורייתא אין חשש איסור ליבם דע' דוחה ל"ת רק משום דאפשר בחליצה נאסר בזה אמרינן דלא מקרי זה אפשר לקיים שניהם אבל הכא דמסברא אין ע' דוחה ל"ת שי"ב כרת רק דנימא דגלי קרא מדאצטריך את שבתותי תשמורו דדחי א"כ נימא דלא גלי קרא כן אלא דומיא דכבוד היכא דאם יבטל המצוה בטל לגמרי ואי אפשר לתת מצוה תחתיו אבל הכא אם מן הדין אסור ליבם הרי נכנס חליצה תחת יבום כמו בחייבי ע' דמריבין מיבמתו א"כ גם בלא עלי' הוי אמרינן דחלוץ ולא ייבם כיון דלא דמי להא דכבוד או"א דילפינן מיני' דע' דוחה ל"ת שיב"כ:

8. שערים מצויינים בהלכה

מה להנך שכן הכשר מצוה. פרש"י אלא לעולם דאמר ליה שחוט לי בשל לי, ואפ"ה לא איצטריך עליה דאיכא למיפרך מה להנך שחוט לי בשל לי שכן הכשר מצוה, דחילול שבת בעקירת לא תעשה הוא מקיים עשה דכיבוד, וזהו הכשר קיומו כו', הלכך אי לא כתב את שבתותי תשמורו הו"א לידחי, אבל יבום לא זה בלבד הכשר קיום העשה, שהרי יכול לחלוץ ולא יעקור לאו של ערוה כו'. והחוס' הקשו על זה, ופירשו דמוקי לה בלאו דמחמר כדלעיל, ומהכא ליכא למילף שכן הכשר מצוה הוא, דבשעת שהוא מחמר או מטמא כרי להביא גוזלות לאביו, בשעה זו אינו מאכילו עדיין ואינו אלא הכשר מצוה.

וכתב בתרומת הדשן (סי' קב) דמבואר מסוגיא זו דאע"ג דאכתי ליכא מצוה עד שמאכילו, ואפ"ה בעי למימר דלידחי לא תעשה שיש בו כרת, והרי חזינן כאן דקיום העשה ע"י הכשר מצוה הוי כמו המצוה עצמה, משום דאי אפשר לקיים בלא"ה, ולכן מברכינן על הדלקת נר חנוכה בערב שבת שמדליקין מבעוד יום, אע"ג דמצותה בחשיכה בצאה"כ, והיינו מטעם דאי אפשר בלא"ה, ולכן גם בכבתה אין זקוק לה. אבל נ"ל דזה ניחא אם מדליק קודם ביהשמ"ש, אבל מי מכריתו להדליק זמן רב קודם ביהשמ"ש, דבאופן זה לא שייך לומר דאי אפשר בלא"ה.

9. משך חכמה על שמות פרק לה פסוק ב

ויתכן, דבעבודה הותרה שבת משום דבמשכן הלא שורה הכבוד והשכינה מצויה שם, והשבת עדות לבאי עולם שהשי"ת ברא העולם וחיידשו מהאפס המוחלט והעבודה מורה על השגחת השי"ת בפרטיות ומקיימו בכל עת ורגע ברצונו יתברך, וכל העולם הוא מתהווה ומתחדש בכל עת ורגע מרצונו יתברך, כאמור לעושה אורים גדולים (תהלים קלו) אשר מזה למדו בתפלה המתחדש בכל יום תמיד מעשי בראשית, ושם מעון השי"ת וכמו שאמר שלמה (מלכים א' ה, יג) בנה בניתי בית זבול לך, לכן אף מכשירים (ע' ה' תמידין ומוספים פ"ז) כמו קליית העומר וחבטתו, ואפיית שתי הלחם [למ"ד דנפסל בלינה ותנור מקדש] דוחין שבת (מנחות צה:), אבל בנין המשכן והמקדש לא דחי שבת (שבועות טו:), דכ"ז דלא נבנה המקדש אין השכינה שורה בישראל, ובאמצעיות משכן ומקדש השכינה שורה בישראל, וכ"ז שאין שכינה שרויה הלא לא נדחה שבת, אבל קודם שעשו בני ישראל העגל הלא היה תנאי בכ"מ אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך (ס"פ יתרו), והשכינה היתה שורה בישראל שלא באמצעיות המשכן, רק הוא הי' מקום מיוחד לעבודה ולהשראת השכינה, אבל לא באופן שעל ידו יזכו לראות בכבוד השי"ת, כי בני ישראל בעצמם הם היו המעון להשי"ת והיכל ה' המה (ע' ירמיה ז, ד), אז היה בנין המשכן כאחד מפרטי צורך העבודה אחרי בנין המשכן אחר העגל, שכיון שהשראת השכינה וכבוד השי"ת חופף על בנין המשכן א"כ תו עבודה וכל צרכיה אף בנין המשכן דחי שבת, לכן נאמר משכן קודם לשבת, אבל אחר שחטאו בעגל הלא לא היו ראויים לכבוד השי"ת רק באמצעיות המשכן, א"כ לא נדחת שבת בבנין המשכן, לכן נאמר שבת קודם, וכמו

שפירש"י הקדים להם צווי שבת למשכן לאמר שאינו דוחה שבת. אמנם רש"י בתשא יליף מאך את שבתותי תשמרו דאין בנין בהמ"ק דוחה שבת יעו"ש אולם בסוף יומא (דף פה:) יליף מאך את שבתותי תשמרו למעט פקוה נפש דדוחה שבת יעו"ש.

#### 10. תוספות שבועות דף טו/ב

אין בנין בית המקדש בלילה - וכן אינו דוחה יום טוב ואם תאמר בר"ה פרק יום טוב (דף ל.) גבי הדתנן יום הנף כולו אסור קאמר התם דאיבני בלילה דאיבני בחמיסר ויש לומר דהיינו בית המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאילי בידי שמים כדכתיב (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך וכן מפרש במדרש תנחומא:

#### 11. רש"י סוכה דף מא/א

אי נמי - דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה, והיא היא, ואי קשיא דבלילה אינו נבנה דקיימא לן בשבועות (טו, ב) דאין בנין בית המקדש בלילה, דכתיב וביום הקים ולא בחמיסר שהוא יום טוב, דקיימא לן בשבועות (שם) דאין בנין בית המקדש דוחה יום טוב, הני מילי בנין הבנוי בידי אדם, אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך:

#### 12. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן א

והנה לפ"ז הא דאמרינן דאין בנין ביהמ"ק בלילה הוא רק בבית ראשון או בבית שני למ"ד לא קידשה לע"ל דע"י הבנין צריך להתקדש המקום שיהא ראוי לעבודה ובוה שייך לומר דהקמת הלילה פסולה לעבודת היום דלגבי עבודת היום הוי כמו אין בית כלל ...

#### 13. תוספות יבמות דף ו/ב

יכול יתיירא אדם מבית המקדש - גבי אביו לא הוצרך לומר כן דפשיטא שלא ישתחוה לו לשם אלקות אבל גבי המקדש איצטריך משום דהוי דבר שבקדושה א"נ גבי אביו שייך מורא שלא יכעיסנו אבל במקדש אין יכול למצוא אבל בדוחק כמו שמפרש והולך:

#### 14. סוכת דוד

וזהו כונת התוס' שכתבו דגבי אביו לא הוצרך לומר כן וכי' היינו שאין שום הור"א שיתירא מאביו משום קדושה, וכתבו א"נ וכי' היינו דהור"א דיש מצות מורא ולא מטעם קדושה, ורק מחמת חשיבות הדבר, ורק באביו דשייך ענין מורא שלא יכעיסנו ולא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו או מפרשינן זה כפשוטו שינהוג מורא בדברים האלו, אבל על מקדש דלא שייך זה, וא"כ יש לטעות דע"כ דיש מצות מורא מן החפצא של המקדש, ולכן צריכין למעוטי, ומצות מורא היינו רק שינהג מנהג מורא במקדש ולא שיתירא ממנו, ומנהג המורא זהו ממי שהזהיר על המקדש ששכינתו שם.

(מ) ה: בגמ' לא ממקדש אתה מתיירא, היינו דהיתה הור"א מכיון דהמקדש קדוש י"ל דצריך לירא מן המקדש עצמו דהוי זה חפצא דקדושה ולפי"ז גם משבת י"ל דיתירא מן השבת עצמו דהוא יום קדוש וקדשתו מכל הזמנים, וזהו ההור"א היתה רק משום דכתיב ואת מקדשי תיראו לכן הור"א דשייך לירא מן החפצא דקדושה, וזהו דפירש רש"י לא משבת אתה מתיירא, דלא כתיב ב"י מורא ע"כ, היינו כיון דלא כתיב ב"י זה, שוב ליכא למיטעי בזה, וע"כ דהכונה דמתיירא רק ממי שהזהיר על המקדש היינו מהשכינה השורה שם.

#### 15. קובץ אור ישראל ניסן תשס"ד-בענין היאך נבנה בית המקדש בהר המוריה

ובאמת, יש להביא סמך שהרמב"ם בעצמו סובר שקדושת מקום המקדש שונה משאר סוגי קדושות. עיין בדברי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה ז):

אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד.

ויש לדון, מה הקשר בין שבת ומקום המקדש שגורם להרמב"ם ללמד שהפסוק מדמה אותם עד כדי כך שהוא לומד שכמו שאנו מחויבים בשמירת שבת לעולם אף אנו מחויבים במורא מקדש לעולם.

והנה, הרבה הקשו על מה הביא הרמב"ם את הפסוק "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" ללמד שהמקדש "בקדושתו עומד" ובהלכות בית הבחירה (פרק ו' הלכה טז) כשהרמב"ם פסק שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, הוא הביא את הפסוק "והשמותי את מקדשיכם."<sup>1</sup>

ואולי יש להסביר על פי דברי השפתי חיים (מועדים ח"ג עמוד שצד) שהסביר דהרמב"ם הביא את הפסוק "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", ללמד לנו שיש קשר עמוק בין המקדש ובין השבת, ואלו דבריו:

קדושת השבת שנקבעה מלעילא, מראשית הבריאה וקדושתה קדושת עולם, שלא כקדושת המועדות, שקביעות קדושה תלויה בקדושתן של ישראל... וכמוה גם קדושת בית המקדש, נקבעה קדושתה מלעילא מראשית הבריאה וממנה הושתת כל העולם כולו, אף קדושתה קדושת עולם...

ולפי דבריו, אולי י"ל דבפרק ו' הרמב"ם הסביר שלאחר שנבנה בית ראשון והקדישו אותה, יש מושג של קדושתה מבחינת בה"מ, שאינה בטילה לעתיד לבוא, דאע"פ שקדושה זו נתקדשה ע"י אדם, אין אנו צריכים לקדש אותה פעם שנית.

אולם בפרק ז', הרמב"ם הדגיש שיש מושג של קדושתה שכבר התחילה מששת ימי בראשית מבחינת מקום המקדש. שיש ענין "מורא" ששייך ב'מקום' זה, אפילו אם למעשה אין שם בה"מ (וכמו דמצינו ביעקב, שהיה ירא כאשר הוא לן במקום המקדש אע"פ שהיה שם קודם בנין הבית).<sup>2</sup> וקדושה זו נתקדשה ע"י הקב"ה, ולא ע"י אדם. ולכן הביא הרמב"ם פסוק אחר, את הפסוק "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". ואע"פ שיכול להיות שהדין של מורא מקדש למעשה התחיל לאחר בנין הבית, מ"מ זהו דין נפרד מדין קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא שנובע מדין קדושת בית המקדש. אלא דין זה של מקום המקדש, של מורא המקדש, נובע מהקדשת הקב"ה מששת ימי בראשית, ולא מהקדשת אדם.<sup>3</sup>

אולם לכל הפחות, לפי דברי השפתי חיים אנו רואים שלפי הרמב"ם קדושת מקום המקדש כבר עומדת מששת ימי בראשית, ועומדת לעד. וכמו שאין לאדם הכח לשנות את השבת בכלל, כך אין לו הכח לשנות או לטמא את מקום המקדש. קדושה זו אינה באה מאדם, ולכן אין אדם יכול לשנותה. לכן, אפילו לפי שיטת הרמב"ם ניהא מדוע אין לאדם כח לאוסרה (אפילו כשעובדה) ומדוע מותר לבנות בה"מ על הר המוריה.

<sup>1</sup> ז"ל הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ו' הל' טז):

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר א"י לענין שביעות ומעשרות וכיצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים.

<sup>2</sup> בראשית פרק כח: (י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה... (יא) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש (טז) וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי (יז) ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים.

<sup>3</sup> אולם עיין בלשון הרמב"ם בפרק ו' שכתב "שקדושת המקדש... מפני השכינה." ומשמע קצת דלא כדברינו, שלפ"ז קדושת המקדש אינה תלויה בהקדשת האדם אלא משום שהשכינה שורה שם. אולם אע"פ כ' אולי עדיין יש לחלק בין קדושת בית המקדש מבחינת בית המקדש לבין מקום המקדש.

16. ירושלים במועדיה [מהרב נבנצל-ירח האיתנים] [קטז-קיז]

<p><u>"חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ביו"ט"</u>  <u>(מכות כא ב.) פירוש: בשבת העושה כמה מלאכות</u>  <u>בהעלם אחד, חייב על כל אחת, אך ביו"ט אינו חייב</u>  <u>אלא אחת על כולם.</u> [– בשבת הנ"מ היא רק להתחייב</p>	<p>ביאור במהות                  השביתה בשבת,                  ביו"ט וביו"כ,                  והנפ"מ בזה לענין                  חילוק מלאכות                  וקרבן מוסף</p>
--	---

חטאת בשוגג על כל מלאכה ומלאכה, אבל בעושה במזיד שחייב סקילה, הרי אי אפשר לחייבו יותר מסקילה אחת, ואילו ביו"ט, שאין בו חיוב קרבן בשוגג, הנידון הוא לענין העושה במזיד לחייבו מלקות].

לענין יו"כ, הסתפקו האחרונים (שער המלך שמיטה ויובל פ"א ה"א; טורי אבן מגילה ז ב) אם יש בו חילוק מלאכות, הן לגבי שוגג האם חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת, והן לגבי מזיד, האם חייב על כל מלאכה מלקות.

אולי יש לצדד ולחכרע בספקם, לפי מה שנראה בביאור הטעם לכך שיש חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט<sup>22</sup>. שבת עיקרה זכר למעשה בראשית, שנשבות ממלאכה כדי שזכור שהקב"ה ברא שמים וארץ. במעשה בראשית כל מלאכה ומלאכה נעשתה לתכלית ומתוך חכמה - "ה' בחכמה יסד ארץ" (משלי ג יט) ולכן, שביתה מכל מלאכה ומלאכה, יש בה משום זכר למעשה בראשית, ששבת ה' מכל מלאכה ומלאכה שעשה בששת ימי בראשית, ולכן העובר על שביתה זו, חייב על כל מלאכה שעשה יו"ט, לעומת זאת, עיקרו זכר ליציאת מצרים. מטרת המצרים בהעבידם את ישראל, לא היתה תוצאת המלאכה בעצם, כי אם להעביד את בני ישראל בפרך, וכפי שנאמר "את פיתם" – ראשון ראשון פי תהום בולעו (סוטה יא א) והיינו שרצו רק לפרוך את ישראל ולשברם חלילה. לפיכך אין גם חשיבות לכל מלאכה בפני עצמה ביו"ט אלא לשביתה ממלאכה בכלל, ואין לחייב בו על כמה מלאכות שעשאו בהעלם אחד.

17. שערם מצויינים בהלכה

אף מושבות האמורים כאן בב"ד. מכואר מסוגיא דהכא דאסור לענוש במיתה בב"ד בשבת. וכן איתא במס' סנהדרין (לה:). והרמב"ם (שבת פכ"ד ה"ז) כתב, אין עונשין בשבת כו', כיצד הרי שנתחייב בב"ד מלקות או מיתה אין מלקין אותו ואין ממיתין אותו, שנאמר "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". וּבמג"א (סי' שלט סק"ג) תמה, דמנ"ל

מהכא דגם מלקות אין עונשין, הרי הכתוב מיירי במיתה שיש בה חילול שבת, משא"כ מלקות אין בו חילול שבת, ותירץ דהרמב"ם מיירי רק במלקות שעושים חבורה שיש בה חילול שבת. ונראה שבכל מלקות ארבעים הו"ל פסיק רישא לגבי חבורה.

### 18. חדושי הרשב"א על מסכת יבמות דף ו/ו

לא ר' יוסי היא. והשתא הוה מצי לאקשוויי וליגמר מהכא דלא דחי כדלעיל, אלא דעדיפא מינה קאמר ליה, דאי הוה מקשי ליה הכא הוה מתרץ ליה כדלעיל שאני הכא דהכשר מצוה הוא, דהבערה נמי אינה גופה של רציחה. ומיהו איכא למידק היכי הוה ס"ד דמשום דאתי עשה ודחי ל"ת הוא, והא קי"ל דכי אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת הני מילי כגון מילה בצרעת וכלאים בציצית דבשעה דעבר אלאו מקיים עשה, אבל הכא הא קא מבשל ועבר אלאו קודם למיתת ב"ד. [1] וי"ל דהכא נמי הוי ליה למפרך הכי, אלא דעדיפא מינה אמר ליה. [2] ויש אומרים דהכא נמי איכא למימר כגון שהיתה פתילה של אבר בידו ופותח פיו ונותן את האור תחת הפתילה והיא נתכת לתוך פיו, וכן בהבערה, נמצא שהבערה ובשול וקיום מיתת ב"ד באין כאחד. ולא מסתבר, שאי אפשר שלא תהא הבערה ובשול הפתילה קודם בזמן שאין הפתילה נתכת אלא אחר ההבערה זמן אחר, וכן בישול הפתילה עכ"פ קודמת בזמן לירידתה לתוך פיו, ואינו דומה לכלאים בציצית שאי אפשר לאחד מהן להיות קודם בזמן לחברו וכן מילה בצרעת:

### 19. שערים מצויינים בהלכה

קודם ששופכין לתוך פיו. והרשב"א נשאר בקושיא. והרמב"ן מבאר המציאות שיהא בעידנא, עי"ש. ובערוך לנר מתרץ עפ"י דברי ר"ת, המובא במג"א (ריש סי' תמו), דעשה דרבים דוחה ל"ת אפי' שלא בעידנא, כדמוכח במס' גיטין (לח:). מהא דר"א שחרר עבדו להשלימו לעשרה, וה"נ החיוב מיתה דבת כהן מוטלת על כל ישראל משום דכתיב (תצא כב-כד) ובערת הרע מקרבך, אע"פ דעצם המצוה מקיימין הב"ד, מ"מ כלל ישראל מחוייבין להעמיד ב"ד, כמש"כ הרמב"ם (ריש ה' סנהדרין), והב"ד שלוחי דידן נינהו.

מאי לאו ר' נתן הוא כו', וטעמא דכתב רחמנא לא תבערו, הא לאו הכי דחי. הקשו הרמב"ן והרשב"א, האיך ס"ד דמשום דאתי עשה ודחי לא תעשה, איצטריך קרא דלא דחי, הא לא הוי בעידנא, דכי אמרינן עשה דוחה ל"ת היינו דוקא כגון מילה בצרעת או סדין בציצית דבעידנא דעבר על ל"ת מקיים עשה, אבל הכא הבערה וכישול הפתילה הם

### 1. משך חכמה על שמות פרק לב פסוק יט

וזה מ"ש ואת מקדשי תראו לא מן המקדש את ירא אלא ממני שהזהיר על המקדש. יבמות ו' ע"ב, וזה אני ה' מה' אתה ירא. ולכן אמרו הפלשתיים כאשר בא ארון יושב הכרובים מי יצילנו כו' (שמואל א' ד, ח), שלא היו מבינים זה, לכן אמר (תהלים צט) ה' מלך ירגזו עמים יושב כרובים תנוס הארץ ה' בציון גדול כו' על כל העמים יודו שמך גדול ונורא קדוש הוא, שיבינו וידעו כי רק שמך קדוש הוא כו' רוממו ה' אלקינו כו' קדוש הוא שרק ה' קדוש הוא. וראה משה ואהרן בכהגיו ושמואל בקוראי שמו כו' שלא היה להם ארון וכרובים ומקדש, שקראו קודם שנבנה המשכן, וכן שמואל במצפה בלא ארון ומקדש וכרובים. רק שמרו עדותיו וחוק נתן למו הוא למשה ואהרן במצוה לבנות משכן ולשמואל לבנות מקדש וכמו שמסר לדוד מגילת בהמק"ד (ירושלמי מגילה פ"ק), (ה"א ב:). לכן רוממו ה' אלהינו והשתחוו להר קדשו אבל לא מן המקדש אתה ירא רק כי קדוש ה' אלקינו שהוא המקדש כי הנקראים בשמו ודו"ק.

ובאמת שהעיקר שלבורא יתברך ראוי להתפלל ואין ראוי להתפלל לזולתו עם העיקר שהבורא יתב' בורא ומנהיג לכל הברואים, המה עיקר אחד, כי כל עיקרי הטעותים שלהם היה בחשבם כי הבורא יתברך אינו מנהיג בשפלים ומשאתו יעצו להדיח, כי אי אפשר למשכיל לאמר כי כל העניינים נפלו במקרה כדעת האוילים, ועל כרחק כי יש מנהיגים בנבראים אשר הבורא לגודל זכות בריאתם מסר להם ההנהגה בתבל, ואם יעבדום וימסרו נפשם בפעולות ועניינים אשר מראה כי כוסף הנפש להם ודבוק להם בכל כונתו אז ימשוך להם טוב וכל שמן וכדברי הנשים הארורות, (ירמיה מד, יח) אבל באמת כל התבל מושגחת כולה בהשגחה פרטית מעתיק יומין הבורא יתעלה בעצמו...

## 2. משך חכמה על שמות פרק יש פסוק יג

**במשך היובל המה יעלו בהר** - מה שאמר ההיתר תיכף (והיתר דלכו לאהליכם אמר בסוף) (ע' דברים ה, כז) משום שלמדה תורה ד"א שלא יסיים בדבר רע (כמבואר באו"ח ס"ס קלח) שכתוב לא יחיה, וזה שכונו חז"ל (תענית כא) **דבאמת כל עיקר הדת היה כדי לעקור מלכות בני עניני ע"ז** ולהראות להם כי לא ראו כל תמונה וכמו שהארכתי לעיל (פ' בא יב, כא) כי אין קדושה בשום נברא רק להבורא יתברך, **וזה שאמר שלא תדמו כי ההר הוא ענין קדוש ובסיבתו נגלה השם עליו**, לא כן בני ישראל כי במשך היובל וכו' יעלו בהר והוא מעון חיות ובהמות, רק כ"ז **שהשכינה עליו הוא קדוש מסיבת קדושת הבורא ית"ש**, לכן אמר כי לא המקום מכבד כו' אלא האדם מכבד את מקומו (תענית כא) כו' וזה רעיון נכבד. **ולכן בבית עולמים שקדושתן לעולם לכן שלא ידמו שיש קדושה בעצם הבנין לכן מותרים ליגע כל הטמאים אף טמאי מתים מאחוריו** וכמו שדרשו בתו"כ ר"פ תזריע מלא תבוא דמאחוריו מותרין ליגע בו כל הטמאים **להראות דרך ממי ששכן שמו בתוך הבית הזה אתה ירא** שבפנים הלוחות והעדות ומשכן הכבוד **ובפנים ממנו קודש לא מאחוריו** ודו"ק.

## 3. ירושלים במועדיה- שבת קדש [נט-טד]

אש בכל משבתיכם ביום השבת" (שמות לה, ב-ג). שאלו חז"ל: אחרי שהזוהרנו כבר באופן כללי שלא לעשות מלאכה בשבת, למה מזהירה התורה באופן מיוחד על מלאכת הבערה? חז"ל ענו על שאלה זו בכמה דרכים במישור החלכתי (שבת כ, א; שם ע, א; סנה' לה, ג), אבל נראה שניתן לענות על שאלה זו גם בדרך האגדה:

### יחודה של מלאכת הבערה במעשה בראשית

כאמור, חז"ל הסבירו בכמה אופנים במישור ההלכתי את הצורך באזהרה מיוחדת על מלאכת הבערה. אחד ההסברים שאמרו בזה חז"ל הוא, ש"הבערה ללאו יצאת" (שבת ע, א). כלומר, התורה פְּרְטָה במיוחד את מלאכת הבערה, כדי ללמדנו בזה שמלאכת הבערה אינה אסורה בשבת אלא בלאו, ואין חייבים עליה כרת וסקילה כשאר המלאכות. אמנם רוב הפוסקים לא פסקו כך, אבל כך היא דעת רבי יוסי (שם).

מה הסברה בזה? למה הקלה התורה (לדעת רבי יוסי) במלאכת הבערה יותר מבשאר המלאכות? אולי מותר לומר כך: הרי השביתה שלנו בשבת היא מעין שביתתו של הקב"ה במעשה בראשית. מאחר ויששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שָׁבַת" (שמות לא, יז), לכן גם אנו שובתים מכל המלאכות מהן שָׁבַת הקב"ה ביום זה. אבל היתה מלאכה אחת שה' לא שָׁבַת ממנה בשבת בראשית. לא שָׁבַת, משום שלא השתמש בה גם בימים שלפניה. באיזו מלאכה לא השתמש הקב"ה בששת ימי בראשית? - במלאכת הִבְעָרָה! חז"ל הרי אמרו, שהאש עלתה במחשבה לְפָרוֹת בערב שבת,

אבל למעשה נבראה רק במוצאי שבת<sup>1</sup> (פסחים נד, א), ולכן במוצאי שבת אנו מברכים "בורא מאורי האש" על בריאת האש במוצאי השבת הראשונה. ממילא יתכן לומר, שכיון שהשביתה ממלאכת הבערה היתה שונה מהשביתה משאר המלאכות, שכן האש לא נבראה בשלמותה בששת ימי המעשה - לכן אין מלאכת הבערה נחשבת כמלאכה גמורה כשאר המלאכות, רק "חצוי" מלאכה, ולכן החיוב עליה הוא רק חיוב של לאו, ולא חיוב סקילה. אולי מותר לבאר כך את דעת רבי יוסי.

אלא שעדיין יש לשאול: מדוע באמת השאיר הבורא מלאכה אחת לאחר השבת? למה לא עשה גם אותה בששת ימי הבריאה? -



השבת: אם ה' היה עושה את כל המלאכות בששת ימי הבריאה ושובת בשבת - היה ניכר מזה שהבריאה חשובה אצלו, אבל לא היה ניכר מזה שגם היום השביעי הוא יום חשוב ונכבד אצלו. לכן השאיר הקב"ה מלאכה אחת אותה לא עשה בששת ימי הבריאה - מלאכת הבערה - ובכל זאת עשה "חנוכת הבית" ביום השביעי, כדי שיהיה ניכר מזה, שלא רק הבריאה חשובה אצלו ית', אלא גם היום השביעי חשוב אצלו מאד.

### **"כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות" - בעתיד**

על פי האמור אפשר לתרץ קושי מסויים בפרשת "ויקלוי". הפסוק אומר: "ויקל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה ולשון עבר, וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ולשון עבר, ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות ולשון עתיד" (בראשית ב, ב-ג). למה לא נאמר גם סוף הפסוק בלשון עבר - "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים ועשה"? הרי הקב"ה שבת ממה שכבר עשה, ולא ממה שעתיד לעשות! חז"ל דרשו לשון זו בכמה אופנים (כמבואר במדרשים השונים), אבל אולי אפשר להסביר גם כך: כוונת הפסוק לומר, שהקב"ה שבת ביום השביעי לא רק מן המלאכות שעשה כבר, אלא גם מאותה מלאכה שרק "ברא אלקים לעשות" אותה בעתיד ועוד לא עשאה. ומה מוכח, שלא רק הבריאה חשובה לפניו ית', אלא גם יום השבת הוא יום חשוב. הפסוק יתפרש אפוא כך: "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו" - היום השביעי הוא יום מבורך ומקודש לפניו ית', ומה ההוכחה לזה? - ההוכחה לזה היא, "כי בו שבת מכל מלאכתו", גם מהמלאכה "אשר ברא אלקים לעשות" אותה ועוד לא עשאה, וכפי שהתבאר.

לפי זה מבואר היטב, מדוע מברכים על האש במוצאי בשבת. אמנם בגמרא מבואר שהטעם לזה הוא משום שאז נבראה האש

(פסחים נד, א), אבל עדין קשה לכאורה - וכי משום כך צריכים אנו לברך עליה בכל מוצאי שבת! והרי איננו מברכים על בריאת הדגים והעופות בכל יום חמישי, ועל בריאת החיות והבהמות בכל יום שישי! אבל לפי דברינו מבוארת כוונת הגמרא היטב: כיון שמעלת השבת ניכרת מזה שהקב"ה שבת בה גם ממלאכה שעוד לא עשה אותה בששת ימי הבריאה, ורק לאחר השבת היתה עתידה להעשות, על כן כשנפרדים מן השבת, מציינים זאת בברכה על האש - להדגיש בזה את מעלת השבת, שניכרת בכך ששבתנו בה גם ממלאכה שלא נבראה בששת ימי המעשה, אלא רק במוצאי השבת, וכפי שהתבאר.

### **שבת במלאכת המשכן - כשבת במלאכת הבריאה**

ישנה שאלה נוספת שיש לברר בנוגע לפסוק "לא תבערו אש בכל משבתתכם ביום השבת", והיא זו: הרי בהרבה מקומות מזהירה התורה שלא לעשות מלאכה בשבת. מדוע אי"כ מביאה התורה אזהרה פרטית זו (בנוגע למלאכת הבערה) דווקא בתחילת פרשת ויקהל, בסמוך לפרשת המשכן? למה לא הביאה אזהרה זו באחד המקומות האחרים בהם הזהירה התורה על השבת?

אפשר שהטעם לזה הוא, שכיון שהאש היא הדבר שבו הושלמה מלאכת בריאת העולם על ידי האדם, על כן המקום המתאים ביותר לצוות על על האיסור להבעירה בשבת, הוא בסמיכות לציווי על מלאכת המשכן, שגם עניינו הוא השלמת מלאכת הבריאה ע"י האדם. הרי שני דברים יסודיים נבראו בבריאת העולם: המקום (העולם), והזמן. וכשם שהשלמת בריאת הזמן היא ע"י השבת,

#### 4. ירושלים במועדיה- ירח האיתנים [קא-קב]

– י"ב שעות של יום שישי, י"ב שעות של ליל שבת וי"ב שעות של יום שבת (עי' פסיקתא רבתי מז').

לפי זה, מכיון שעד צאת השבת, לא היה צורך להאיר את החשיכה, כי היה זה יום ארוך, ומאחר שעיקר הצורך של האדם באש, הוא בלילה להאיר, הרי שלא היה צורך בבריאת האש עד שירדה חשיכה לעולם והוצרך אדם לאור. לפיכך לא היתה האש בכלל בריאת העולם בששת ימים.

אותו יום שנברא בו אדם הראשון, ראש השנה היה. באותו יום, לא ירדה חשיכה לעולם<sup>8</sup>, ולכן הוא ויום שבת שלאחריו נחשבים כיום אחד ארוך, שבו נברא האדם. זוהי, אם כן, גם הסיבה ששני ימי ראש השנה נחשבים ליום אחד ארוך.

בבריאתו של עולם מצאנו, שאמנם נשלמה מלאכת הבריאה בששת ימי בראשית, אולם האש לא נכללה במלאכת ששה ימים, אלא נבראה במוצאי שבת (פסחים נד א). מדוע במוצאי שבת ולא נבראה גם היא בששת ימי בראשית. והדבר צריך ביאור, מפני מה יצאה אש מכלל שאר הנבראים, להיברא במוצאי שבת.

וביארנו במקום אחר, שדבר זה שנשארה האש להיבראות במוצאי שבת, סימן וראיה יש בו על חשיבות יום השבת מצד עצמו, וכי קדושתו עומדת לעד. שהרי אילו היה ה' שובת ביום השביעי, לאחר שנגמרה מלאכת הבריאה לחלוטין בששת הימים שעברו, היה מקום לומר שאין שום ייחודיות ליום השביעי, ומה שנבחר הוא למנוחה, רק משום ש"במקרה" נגמרה כל המלאכה ביום ששי.

אולם בכך שהשאיר הקב"ה מלאכה שלא עשה בששת ימי בראשית, ובכל אופן בחר את יום השבת ליום מנוחה וקדושה, אות היא שיום השבת הוא יום הנבחר מצד עצמו.

והוספנו לבאר, שאולי זה הטעם שישנו תנא הסובר שהבערה ושונה היא משאר ל"ט המלאכות, שאינה באיסור סקילה אלא באיסור לאו בעלמא, ולכאורה מפני מה נשתנתה מלאכת הבערה מהאחרות להתחייב עליה בלאו ולא בכרת וסקילה.

ויתכן שכאמור, הרי האש לא נבראה עד מוצ"ש, נמצא שממלאכה זו לא שבת ה' בשבת הראשונה, ואין היא חלק מבריאת ששת ימי בראשית. ומכיון ששבתיתנו ממלאכות בשבת, היא אות על כך שהקב"ה ברא את עולמו בששת ימי בראשית, לכך שונה היא השביתה ממלאכת הבערה, ושונות הן הלכותיה.

אולם צריך עדיין להוסיף, מדוע דווקא בריאת האש נותרה למוצאי שבת. יתכן לבאר כך, על פי מה שמובא במדרש, שאותו יום שישי שנברא בו האדם, לא שקעה חמה, והיה זה יום ארוך, המורכב משלושים ושש שעות